

РЕШЕНИЕ НА СЪДА

20 септември 2001 година *

„Член 85 от Договора за ЕО (понастоящем член 81 ЕО) – Договор за изключително право за покупка на бира – Наемане на заведения за продажба на напитки – Споразумение – Право на обезщетение за вреди на страна по договора”

По делото C-453/99

с предмет преюдициално запитване, отправено до Съда, на основание член 234 ЕО от Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Обединено кралство) в производството, висящо пред този съд между

Courage Ltd

и

Bernard Crehan

и между

Bernard Crehan

и

Courage Ltd и др.

относно тълкуването на член 85 от Договора за ЕО (понастоящем член 81 ЕО) и други разпоредби на правото на Общността,

СЪДЪТ,

в състав: г-н G. C. Rodríguez Iglesias, председател, г-н C. Gulmann, г-н M. Wathelet (докладчик) и г-н V. Skouris, председатели на състав, г-н D. A. O. Edward, г-н P. Jann, г-н L. Sevón, г-жа F. Macken и г-жа N. Colneric, г-н J. N. Cunha Rodrigues и г-н C. W. A. Timmermans, съдии,

генерален адвокат: г-н J. Mischo,

секретар: г-жа L. Hewlett, администратор,

като взе предвид писмените становища, представени:

- за Courage Ltd, от г-н N. Green, QC, упълномощен от г-жа A. Molyneux, solicitor,

- за г-н Crehan, от г-н D. Vaughan, QC, и г-н M. Brealey, barrister, упълномощени от г-н R. Croft, solicitor,

* Език на производството: английски.

- за правителството на Обединеното кралство, от г-н J. E. Collins, в качеството на представител, подпомаган от г-н K. Parker, QC,
- за френското правителство, от г-жа K. Rispal-Bellanger и г-жа R. Loosli-Surrans, в качеството на представители,
- за италианското правителство, от г-н U. Leanza, в качеството на представител,
- за шведското правителство, от г-жа L. Nordling и г-н I. Simfors, в качеството на представители,
- за Комисията на Европейските общности, от г-н K. Wiedner, в качеството на представител, подпомаган от г-н N. Khan, barrister,

предвид доклада от съдебното заседание,

след като изслуша устните становища на Courage Ltd, за което се явяват г-н N. Green и г-жа M. Gray, barrister, на г-н Crehan, за който се явяват г-н D. Vaughan и г-н M. Brealey, на правителството на Обединеното кралство, за което се явяват г-н J. E. Collins и г-н K. Parker, и на Комисията, за която се явяват г-н K. Wiedner и г-н N. Khan, в съдебното заседание на 6 февруари 2001 г.,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено на съдебното заседание на 22 март 2001 г.,

постанови настоящото

Решение

1. С Определение от 16 юли 1999 г., постъпило в Съда на 30 ноември същата година Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) поставя, по силата на член 234 ЕО, четири въпроса относно тълкуването на член 85 от Договора за ЕО (понастоящем член 81 ЕО) и други разпоредби на правото на Общността.

2. Тези въпроси са възникнали в хода на спор между дружеството Courage Ltd (наричано по-нататък „Courage“) и г-н Crehan, търговец на напитки относно неплатени от последния доставки на бира.

Фактите по главното производство и преюдициалните въпроси

3. През 1990 г. Courage, пивоварница, която държи 19 % пазарен дял от продажбата на бира в Обединеното кралство, и Grand Metropolitan (наричано по-нататък „Grand Met“), дружество, което развива дейности в областта на ресторантьорството, се споразумяват да слоят своите заведения за продажба на напитки (наричани по-нататък „pubs“), които те отдават под наем. За тази цел, съответните pubs били прехвърлени на Inntrepreneur Estates Ltd (наричано по-нататък „IEL“), дружество, което се притежава от Courage и Grand Met в еднакви дялове. Сключеното между IEL и Courage споразумение предвижда, че всички наематели на IEL трябва да купуват бирата

изключително от Courage. То било длъжно да доставя поръчаните количества бира на цени, определени в ценоразписите, приложими по отношение на отдадените под наем от IEL pubs.

4. На своите наематели IEL издава типов договор за наем. Ако нивото на наема можело да бъде предмет на преговори с потенциалния наемател, задължението за изключителни права за покупка и другите клаузи на договора не били предмет на обсъждане.

5. През 1991 г., г-н Crehan сключва с IEL два договора за наем за двадесет години със задължението за покупка от Courage. Наемът подлежал на преразглеждане на всеки пет години, само в посока на повишаване, за да бъде приведен в съответствие с най-високото ниво на наема за предходния период или на най-добрия наем, който могъл да бъде постигнат за остатъка от периода на свободния пазар, съгласно другите условия на договора за наем. Търговецът на напитки трябвало да купува определено минимално количество от определени видове бира и IEL се съгласява да договори определените видове бира да бъдат доставяни на търговеца от Courage на цени съгласно ценоразписа на последното.

6. През 1993 г., Courage, ищец по главното производство, предявява иск срещу г-н Crehan, ответник по главното производство, за заплащане на сумата от 15 266 GBP за неплатени доставки на бира. Г-н Crehan оспорва основанието на този иск, като поддържа, че задължението за покупка на бира противоречи на член 85 от Договора. Той също предявява насрещен иск за обезщетение за вреди.

7. Г-н Crehan изтъква, че Courage продава неговата бирата на независими собственици на pubs, на цени, значително по-ниски от тези в ценоразписа, прилаган по отношение на наемателите на IEL, които са обвързани с него от клауза за изключителни права. Той изтъква, че тази разлика в цените води до намаляване на печалбата на продавачите, подчинени на такава клауза, като кара последните да напуснат дейността.

8. Типовият договор за наем използван от Courage, Grand Met и техните дъщерни дружества бил нотифициран на Комисията през 1992 г. През 1993 г., тя публикува нотифициране въз основа на член 19, параграф 3 от Регламент № 17 на Съвета от 6 февруари 1962 г.: Първи регламент за прилагане на членове 85 и 86 от Договора (ОВ 1962 г., 13, стр. 204), като заявява своето намерение да даде освобождаване въз основа на член 85, параграф 3 от Договора.

9. Нотифицирането е оттеглено през м. октомври 1997 г. след въвеждането на нов типов договор за наем от IEL, който също е нотифициран на Комисията. Новият договор за наем, обаче, не е предмет на разглеждане в главното производство, тъй като предявените искове касаят прилагането на клаузата за изключителни права за покупка на бира от стария договор за наем.

10. Съображенията, които карат Court of Appeal да постави въпросите на Съда са следните:

11. Според препращащия съд, английското право не позволява на страна по незаконосъобразно споразумение да претендира за обезщетение за вреди,

нанесени от другата страна. Така че, дори да се приеме за основателен доводът на защитата на г-н Crehan, според който сключеният договор за наем противоречи на член 85 от Договора, английското право няма да допусне неговия иск за обезщетение.

12. Освен това, в предходно на настоящото определение за препращане свое решение Court of Appeal решава, без да счита за необходимо да пита Съда на Европейските общности, че член 85, параграф 1 от Договора има за цел да защити трети лица – конкуренти или потребители, – а не страните по незаконосъобразното споразумение. Те в същност са автори, а не жертви на ограничаването на конкуренцията.

13. Court of Appeal отбелязва, че Върховният съд на Съединените американски щати в своето Решение по дело Perma Life Mufflers Inc./Int'l Parts Corp. (392 U S 134 (1968 г.)) решава, че страна по антиконкурентен договор, която се намира в икономически по-неизгодно положение, може да предяви иск за обезщетение срещу другата страна.

14. Court of Appeal задава също въпроса за съвместимостта с правото на Общността за недопустимостта от английското право на исканията на г-н Crehan, описани в точка 6 от настоящото решение.

15. В случай че правото на Общността предоставя на страна по договор, който може да ограничи или да изкриви конкуренцията, правна защита сравнима с тази, която предоставя правото на Съединените американски щати, Court of Appeal отбелязва, че може да възникне евентуален конфликт между принципа на процесуалната автономия и този на еднаквото прилагане на правото на Общността.

16. При тези условия, той решава да спре производството и да постави на Съда следните въпроси:

„1) Трябва ли член 81 ЕО (предишен член 85 от Договора за ЕО) да се тълкува в смисъл, че страна по незаконосъобразен договор за наем на заведение за продажба на напитки с клауза за изключителни права за продажба може да се позове на упоменатия член 81 ЕО, за да получи съдебна защита (relief) от другата страна по договора?

2) При утвърдителен отговор на първия въпрос, страната, която търси съдебна защита (relief), има ли право на обезщетение за вреди, които според нейните твърдения произтичат от нейното спазване на клаузата в договора, който противоречи на член 81 ЕО?

3) Трябва ли правило от националното право, което предвижда, че съдебните органи не следва да позволят позоваване и/или основаване на собствени незаконосъобразни действия за получаването на обезщетение за нанесени вреди, да бъде прието като съвместимо с правото на Общността?

4) При отговор на въпрос 3, че при някои обстоятелства, такава разпоредба може да бъде несъвместима с правото на Общността, кои обстоятелства националният съд следва да вземе предвид?”

По въпросите

17. С първи, втори и трети въпрос, които е добре да бъдат разгледани съвместно, препращащият съд в същност пита дали страна по договор, който по смисъла на член 85 от Договора може да ограничи или да изкриви конкуренцията, може да се позове на нарушаването на тази разпоредба пред национален съд с цел получаване на съдебна защита („relief”). По-специално той пита дали страна може да получи обезщетение за вреди, които по нейните твърдения произтичат от спазването на клауза, която противоречи на посочения член 85 и, следователно, дали правото на Общността допуска правило от националното право, което отказва на лице правото на позоваване на своите собствени незаконосъобразни действия с цел получаване на обезщетение за вреди.

18. В случай че правото на Общността не допуска такова национално правило, със своя четвърти въпрос националният съд цели да разбере какви обстоятелства трябва да бъдат взети предвид за преценка на основанието на такова искане за обезщетение за вреди.

19. Преди всичко трябва да се припомни, че Договорът е създал собствен правен ред, интегриран в правните системи на държавите-членки и който техните съдилища са длъжни да спазват. Субектите на този правен ред са не само държавите-членки, но и техните граждани. Така както създава задължения за частноправните субекти, правото на Общността е предназначено и да породи права, които стават част от техните правно наследство. Тези права се пораждат не само когато са изрично предоставени от Договора, но и по силата на задължения, които Договорът налага по ясно определен начин, както на частноправните субекти, така и на държавите-членки и институциите на Общността (вж. Решение от 5 февруари 1963 г. по дело *Van Gend & Loos*, 26/62, *Recueil*, стр. 1, 23; Решение от 15 юли 1964 г. по дело *Costa*, 6/64, *Recueil*, стр. 1141, 1158 – 1160, и Решение от 19 ноември 1991 г., по съединени дела *Francovich* и др., C-6/90 и C-9/90, *Recueil*, стр. I-5357, точка 31).

20. На второ място, член 85 от Договора, съгласно член 3, буква ж) от Договора за ЕО (понастоящем, след изменение член 3, параграф 1, буква ж), ЕО), представлява основна разпоредба, необходима за изпълнението на мисията на Общността и, по-специално, за функционирането на вътрешния пазар (вж. Решение от 1 юни 1999 г. по дело *Eco Swiss*, C-126/97, *Recueil*, стр. I-3055, точка 36).

21. Наистина, важността на тази разпоредба кара авторите на Договора да предвидят изрично в член 85, параграф 2, че забранените по силата на последния споразумения и решения автоматично стават нищожни (вж. посоченото по-горе Решение по дело *Eco Swiss*, точка 36).

22. Всеки може да се позове на принципа на автоматичната нищожност, а съдилищата трябва да го спазват, щом са изпълнени условията за прилагането на член 85, параграф 1 и разглежданото споразумение не обосновава предоставянето на освобождаване по силата на член 85 параграф 3 от Договора (по тази точка, вж. по-специално, Решение от 9 юли 1969 г. по дело *Portelange*, 10/69, *Recueil*, стр. 309, точка 10). Тъй като нищожността предвидена в член 85, параграф 2 е абсолютна, нищожно по силата на тази разпоредба споразумение няма ефект в отношенията между договарящите и

не може да бъде използвано против трети лица (вж. Решение от 25 ноември 1971 г. по дело *Béguelin*, 22/71, *Recueil*, стр. 949, точка 29). Освен това, тя може да обхване всички минали или бъдещи ефекти на съответното споразумение или решение (вж. Решение от 6 февруари 1973 г. по дело *Brasserie de Haecht*, 48/72, *Recueil*, стр. 77, точка 26).

23. На трето място, следва да се припомни, че Съдът вече е решавал, че член 85, параграф 1 от Договора и член 86 от Договора за ЕО (понастоящем член 82 ЕО) имат пряк ефект в отношенията между частноправните субекти и поражда права за въпросните субекти, които националните съдилища трябва да защитават (вж. Решение от 30 януари 1974 г. по дело *BRT и SABAM*, наричано „*BRT I*”, 127/73, *Recueil*, стр. 51, точка 16, и Решение от 18 март 1997 г. по дело *Guérin automobiles/Комисия*, C-282/95 P, *Recueil*, стр. I-1503, точка 39).

24. От изложените по-горе съображения следва, че всеки частноправен субект има право да се позове пред национален съд на нарушаването на член 85, параграф 1 от Договора, дори когато е страна по договор, който може да ограничи или да изкриви конкуренцията по смисъла на тази разпоредба.

25. По отношение на възможността да се иска обезщетение за щети, нанесени в резултат на договор или поведение, които могат да ограничат или да изкривят конкуренцията, следва да се припомни, първо, че, съгласно установената съдебна практика, националните съдилища, които в рамките на своите правомощия, прилагат разпоредбите на правото на Общността, са тези, които трябва да осигурят пълната ефективност на тези разпоредби и да защитят правата, които те предоставят на частноправните субекти (вж., по-специално, Решение от 9 март 1978 г. по дело *Simmenthal*, 106/77, *Recueil*, стр. 629, точка 16, и Решение от 19 юни 1990 г. по дело *Factortame* и др., C-213/89, *Recueil*, стр. I-2433, точка 19).

26. Пълната ефективност на член 85 от Договора, и по-специално практическият ефект от забраната, прогласена в неговия параграф 1, ще бъдат изложени на риск, ако не е възможно всяко лице да има право да поиска обезщетение за вредите, нанесени от договор или поведение, които могат да ограничат или да изкривят конкуренцията.

27. Такова право в същност засилва действието на правилата на Общността за конкуренцията и може да обезсърчи често скрити споразумения или практики, които могат да ограничат или да изкривят конкуренцията. От тази гледна точка, искове за обезщетения за вреди пред националните съдилища могат съществено да допринесат за запазването на ефективната конкуренция в Общността.

28. Не може напълно да се изключи възможността такъв иск да бъде предявен от страна по договор, който би бил определен като нарушаващ правилата на конкуренцията.

29. При все това, при липсата на правна уредба на Общността по въпроса, вътрешната правна система на всяка държава-членка трябва да определи компетентните съдилища и да създаде подробни процедурни правила за предявяване на иск, които да защитят правата, които частноправните субекти придобиват пряко от правото на Общността, доколкото тези правила не са по-

неблагоприятни от правилата, отнасящи се до сходни вътрешни искиове (принцип на еквивалентността), и доколкото те не правят практически невъзможно или изключително трудно упражняването на правата, предоставени от правото на Общността (принцип на ефективността) (вж. Решение от 10 юли 1997 г. по дело *Palmisani*, C-261/95, *Recueil*, стр. I-4025, точка 27).

30. В това отношение, Съдът вече е решавал, че правото на Общността не пречи на националните съдилища да следят осигуряването на защитата на правата, гарантирани от правото на Общността, да не води до неоснователно обогатяване на правоимащите (вж. по-специално Решение от 4 октомври 1979 г. по дело *Ireks-Arkady/Съвет и Комисия*, 238/78, *Recueil*, стр. 2955, точка 14; Решение от 27 февруари 1980 г. по дело *Just*, 68/79, *Recueil*, стр. 501, точка 26, и Решение от 21 септември 2000 г. по съединени дела *Michailidis*, C-441/98 и C-442/98, *Recueil*, стр. I-7145, точка 31).

31. По същия начин, при условие че бъдат спазени принципите на еквивалентност и на ефективност (вж. упоменатото по-горе Решение по дело *Palmisani*, точка 27), правото на Общността допуска националното право да откаже на страна, за която е установено, че носи значителна отговорност за изкривяването на конкуренцията, правото да получи обезщетение за вреди от другата страна по договора. Съобразно принцип, който е признат в повечето правни системи на държавите-членки и който Съдът вече е прилагал (вж. Решение от 7 февруари 1973 г. по дело *Комисия/Италия*, 39/72, *Recueil*, стр. 101, точка 10), страна по дело не може да получава облаги от своето незаконосъобразно поведение, когато същото е доказано.

32. В това отношение, елементите, които компетентният национален съд трябва да вземе предвид, включват икономическия и правен контекст, в който се намират страните, и, както с основание отбелязва правителството на Обединеното кралство, съответните възможности за преговори и поведение на страните по договора.

33. По-специално, националният съд трябва да провери дали страната, която твърди, че има щети, поради сключването на договор, който може да ограничи или да изкриви действието на конкуренцията, се е намирала в подчертано по-неблагоприятно положение спрямо другата страна, което да засегне или дори да ограничи нейната свобода да преговаря условията на договора и нейната способност да избегне щетите или да ограничи техния обхват, по-специално като използва навреме всички налични правни средства.

34. Като се позовават на Решение на Съда от 12 декември 1967 г. по дело *Brasserie de Haecht* (23/67, *Recueil*, стр. 525, 537), и Решение от 28 февруари 1991 г. по дело *Delimitis* (C-234/89, *Recueil*, стр. I-935, точки 14 – 26), Комисията и правителството на Обединеното кралство правилно отбелязват, че договор, може да се окаже в противоречие с член 85, параграф 1 от Договора поради единствената причина, че принадлежи към мрежа от подобни договори, които имат кумулативен ефект върху действието на конкуренцията. В такъв случай, страната, която сключва договор със страната, която контролира мрежата от договори, не може да носи значителна отговорност за нарушаването на член 85, по-специално, когато условията на

договора в същност са били наложени върху нея от страната, която контролира мрежата.

35. За разлика от твърденията на Courage, разграничената преценка на обхвата на отговорностите на страните не противоречи на практиката на Съда, според която за нуждите на прилагането на член 85 от Договора, няма значение дали страните по споразумение са равнопоставени от гледна точка на тяхното икономическо положение и функция (вж. по-специално, Решение от 13 юли 1966 г. по съединени дела Consten и Grundig/Комисия, 56/64 и 58/64, Recueil, стр. 429, 493). Съдебната практика се отнася до условията за прилагане на член 85 от Договора, докато поставените на Съда въпроси по настоящото дело се отнасят до някои гражданскоправни последици от нарушаване на тази разпоредба.

36. Предвид изложените по-горе съображения, поставените въпроси трябва да получат следните отговори:

- страна по договор, който по смисъла на член 85 от Договора може да ограничи или да изкриви конкуренцията, може да се позове на нарушаването на тази разпоредба с цел получаване на съдебна защита („relief”) от другата страна по договора;

- член 85 от Договора не допуска правило от националното право, което отказва на страна по договор, който по смисъла на тази разпоредба може да ограничи или да изкриви конкуренцията, правото на позоваване на своите собствени незаконосъобразни действия с цел получаване на обезщетение за вреди;

- правото на Общността допуска правило на националното право, което отказва на страна по договор, който може да ограничи или да изкриви конкуренцията, да се позове на своите собствени незаконосъобразни действия с цел получаване на обезщетение за вреди, след като е установено, че тази страна носи значителна отговорност за изкривяване на конкуренцията.

По съдебните разноски

37. Разходите, направени от правителството на Обединеното кралство, от френското, италианското и шведското правителство, както и от Комисията, които са представили становища пред Съда, не подлежат на възстановяване. С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело има характер на инцидентен установителен иск в производството, висящо пред националния съд, последният следва да се произнесе по съдебните разноски.

По изложените съображения,

Съдът,

като се произнася по въпросите, поставени пред него от Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) с Определение от 16 юли 1999 г., реши:

1. Страна по договор, който по смисъла на член 85 от Договора за ЕО (понастоящем член 81 ЕО) може да ограничи или да изкриви конкуренцията, може да се позове на нарушаването на тази разпоредба с цел получаване на съдебна защита („relief“) от другата страна по договора.

2. Член 85 от Договора не допуска правило от националното право, което отказва на страна по договор, който по смисъла на тази разпоредба може да ограничи или да изкриви конкуренцията, правото на позоваване на своите собствени незаконосъобразни действия с цел получаване на обезщетение за вреди.

3. Правото на Общността допуска правило на националното право, което отказва на страна по договор, който може да ограничи или да изкриви конкуренцията, да се позове на своите собствени незаконосъобразни действия с цел получаване на обезщетение за вреди, след като е установено, че тази страна носи значителна отговорност за изкривяване на конкуренцията.

Подписи

Произнесено в открито съдебно заседание в Люксембург на 20 септември 2001 година.

Подписи